

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Курової Анастасії Володимирівни на тему «Психологічне здоров'я молоді в умовах невизначеності та технології його збереження», подану на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук (доктора наук) зі спеціальності 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи

Актуальність обраної Куровою А.В. теми дослідження зумовлена тим, що у сучасних умовах розвитку українського суспільства особливого значення набуває дослідження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності, пов'язаних з нестабільністю економічного і соціального поступу його розвитку під дією низки зовнішніх і внутрішніх чинників, вплив яких є доволі вагомим. Можливість знайти головний орієнтир індивідуального та соціального функціонування, пошук сенсу того, що відбувається у сьогоденні, здатність спрогнозувати своє майбутнє набуває особливої актуальності та значущості саме для молодої людини. У зв'язку з цим, як слушно підкреслює авторка, гостро постає необхідність переосмислення соціально-психологічних засад психологічного здоров'я молоді, представлених у сучасних зарубіжних та вітчизняних наукових дослідженнях, а також визначення особливостей технологій його збереження в умовах невизначеності.

З огляду на зазначене, дисертаційне дослідження Курової А.В. має суспільний та науковий інтерес, й виявляється своєчасною і доцільною науковою працею у соціально-психологічній парадигмі наукового знання.

Обґрунтованість концепції, наукових положень і висновків, викладених у дисертації Куровою А.В., підтверджується запропонованою логікою проведеного дослідження, що знайшла своє відтворення у меті, завданнях, аналізі наукових першоджерел та визначення його теоретико-методологічних засад.

Для досягнення мети дослідження, яка полягала у науковому обґрунтуванні соціально-психологічної концепції психологічного здоров'я

молоді та розкритті змістовно-процесуальних засад технологій його збереження в умовах невизначеності, авторкою був поставлений та вирішений комплекс завдань, що має чітку та науково підтверджену конфігурацію. Насамперед, це: теоретико-методологічний аналіз підходів до вивчення проблеми психологічного здоров'я молоді у науковій літературі; визначення концептуальних засад дослідження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності та соціально-психологічних технологій його збереження; виокремлення та характеристика соціально-психологічних предикторів психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності; вивчення особливостей структури та побудови моделі психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності; емпіричне дослідження провідних ознак психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності в онто- та соціогенезі; диференціація стратегій збереження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності та обґрунтування необхідності застосування технологічного підходу до збереження її психологічного здоров'я в умовах невизначеності, а також доведення його ефективність.

Вагома наукова новизна проведеного Куровою А.В. дисертаційного дослідження полягає у тому, що вперше: визначено концептуальні теоретико-методологічні засади дослідження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності та соціально-психологічних технологій його збереження; виділено основні соціально-психологічні предиктори та особливості психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності (суб'єктивне благополуччя, оптимістична спрямованість особистості та ін.); виокремлено структурні елементи психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності (адаптивність, розвинені навички довільного самоконтролю поведінки, адекватне переживання власних успіхів та невдач, інтернальна локалізація відповідальності за значущі події власного життя); визначено рівні розвитку адаптаційних здібностей як компонента психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності (високий – здійснена адаптація до умов невизначеності, високий рівень психологічного здоров'я; середній – потенційний компонент адаптації та психологічного здоров'я в умовах невизначеності; низький – дезадаптація до умов невизначеності та низький

рівень психологічного здоров'я); розроблено та операціоналізовано моделі психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності в онто- та соціогенезі (трифакторну модель психологічного здоров'я студентської молоді в умовах невизначеності (емоційно-вольові особливості; параметри самоактуалізації (підтримка та опора); типи міжособистісних стосунків (доброзичливість та підпорядкованість)); трифакторну модель психологічного здоров'я працюючої молоді в умовах невизначеності (локус контролю (відповідальність); особливості емоційно-вольового самоконтролю; параметри самоактуалізації (чутливість до себе, прийняття своїх переживань і потреб)); виокремлено та емпірично підтверджено показники, пов'язані зі складовими стратегій підтримки психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності (локус контролю, самоактуалізація, ціннісні орієнтації, креативність, активність, часова спрямованість); визначено та проведено диференціацію соціально-психологічних стратегій збереження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності (екзогенна (екстернальна) і ендогенна (інтернальна); самоактуалізації та маніпуляції; активна (кар'єрна) і пасивна (рефлексивно-приспосувальна); креативності та звичайності; функціонально-дієва (сьогодення), споглядально-рефлексивна (минуле) і творчо-перетворююча (майбутнє) та стратегії керування цінностями, що призводять до внутрішньої гармонії або відсутність керування цінностями, дисгармонія); укладено психологічні портрети молоді з різними стратегіями збереження психологічного здоров'я в умовах невизначеності; обґрунтовано доцільність застосування та доведено ефективність технологічного підходу до збереження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності.

Авторкою поглиблено та уточнено: уявлення про сучасні підходи до вивчення феномену невизначеності; про соціально-психологічну сутність збереження психологічного здоров'я молоді та його змістовні й структурні особливості в умовах невизначеності; отримало подальший розвиток: положення про соціально-психологічний зміст категорії невизначеності, що має негативні (проблеми із випереджальною функцією психіки, нездатність передбачати динаміку розвитку ситуації, втрата контролю над подіями

життя) та позитивні (можливості множинних виборів та стратегій збереження психологічного здоров'я) аспекти.

Слід констатувати загальнонаціональне значення проведеного дослідження, повноту викладення основних положень та висновків дисертації у наукових публікаціях авторки, зарахованих за темою докторської дисертації, та відсутність академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації.

У першому розділі *«Проблема психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності»* авторка використала значний науковий доробок із різних наукових галузей, що дозволило їй здійснити теоретико-методологічний аналіз досліджуваної проблематики. Дисертантка проаналізувала зміст невизначеності як соціально-психологічної категорії та з'ясувала, зокрема, що у зарубіжній психології дослідження проблеми переживання особистістю ситуації невизначеності розглядається через категорію толерантності, особливості атрибуції невідконтрольності зовнішньої або внутрішньої ситуації та індивідуальні відмінності за шкалою локусу контролю, прийняття ризику, тощо.

Дисертанткою наголошується, що у контексті даного дослідження невизначеність розглядається як особливі соціально-психологічні умови та психологічний стан особистості, що виникає у процесі життєдіяльності та передбачає розкриття нової сутності соціального явища, способу поведінки у неоднозначних та неврівноважених умовах, коли немає готових засобів рішення.

У другому розділі *«Концепція психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності»* Куровою А.В. здійснено концептуалізацію проблеми психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності, визначено методологічні засади дослідження та проаналізовано можливості застосування технологічного підходу до збереження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності.

Авторкою встановлено, що у контексті проведеного дослідження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності саме технологічний підхід є провідним засобом застосування здоров'язберігаючих технологій та їхньої реалізації у різних сферах життєдіяльності: комунікації, набутті освіти,

доланні стресових наслідків невизначеної ситуації тощо. Також проаналізовано низку наукових досліджень з проблемно-орієнтованого технологічного підходу до розуміння особливостей функціонування особистості у неоднозначних ситуаціях.

Окрім цього, дисертантка показала, що проблеми психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності необхідно розглядати як процес систематизації та структурування накопичених у науці знань про предмет дослідження, встановлення причинно-наслідкових зв'язків між основними компонентами психологічного здоров'я з позиції соціально-психологічного підходу.

У *третьому розділі «Основні етапи та методи дослідження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності»* Куровою А.В. описується процедура організації та методики емпіричного дослідження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності. Авторкою обґрунтовано комплексний методичний інструментарій емпіричного дослідження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності.

На схвальну оцінку заслуговує підхід дослідниці до проблем психологічного здоров'я молоді у контексті завершення, усталеності, сформованості основних процесів її психічного розвитку в цей період.

У *четвертому розділі «Соціально-психологічні предиктори психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності»* дисертанткою представлено результати емпіричного дослідження суб'єктивного благополуччя і оптимізму та їхніх складових як предикторів психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності.

Дослідниця визначає статистично значущий вплив інтегральних показників соціально-психологічної адаптації на рівень суб'єктивного благополуччя молоді, аналізує вплив складових мотивації професійної діяльності на рівень суб'єктивного благополуччя молоді.

У *п'ятому розділі «Операціоналізація моделі психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності»* дисертанткою представлено результати якісного аналізу результатів дослідження переживання молоддю суб'єктивної невизначеності та готовності до змін, особливості структури та

побудови моделі психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності; зроблено контент-аналіз складових психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності та емпірично підтверджено співвідношення показників, пов'язаних з психологічним здоров'ям молоді в умовах невизначеності; виділено типи респондентів із різними стратегіями збереження психологічного здоров'я в умовах невизначеності.

Дослідниця констатує, що особливим ресурсом для адаптивного переживання ситуації невизначеності є критичний момент життя, переломна подія, досвід негативного переживання, що підштовхує до необхідності переходу на новий рівень розвитку. Взагалі, універсальна готовність молоді до змін спрямована на майбутнє, що відкриває принципово нові можливості у переосмисленні категорії психологічного здоров'я в умовах невизначеності.

Також, особливої уваги заслуговують розроблені авторкою трифакторні моделі психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності. Факторна модель респондентів, які навчаються у закладах вищої освіти, має три базові чинники: емоційно-вольові особливості; параметри самоактуалізації (підтримка та опора); типи міжособистісних стосунків (доброзичливість та підпорядкованість). Факторна модель працюючої молоді містила такі чинники: локус контролю (відповідальність); особливості емоційно-вольового контролю; параметри самоактуалізації (чутливість до себе, прийняття своїх переживань та потреб).

Отримані результати факторного аналізу і контент-аналізу дозволили авторці взяти за основу такі провідні ознаки психологічного здоров'я: локус контролю, засіб та характер самореалізації, динаміка пристосування до змін зовнішнього соціального середовища, наявність елемента творчості; особистісна організація часу та ставлення до нього, ціннісні орієнтації.

У шостому розділі *«Соціально-психологічні технології збереження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності»* обґрунтовано використання соціально-психологічних тренінгових технологій для реалізації задач збереження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності, доведено ефективність їх застосування. Авторка наголошує на можливості застосування техніки декатастрофізації, децентралізації або

переформулювання, а проведений аналіз результатів дослідження дозволив укласти психологічні портрети респондентів із різними стратегіями збереження психологічного здоров'я.

Взагалі, треба констатувати, що структура дисертації достатньо продумана, має чітку логіку викладу наукового матеріалу та добре компонована. Теоретична обґрунтованість, використання чисельних наукових першоджерел та різноманітних методів дослідження зумовили вагому наукову новизну отриманих результатів, теоретичну й практичну його значущість.

Отримані наукові результати мають достатньо аргументований характер і відрізняються достовірністю. Це підтверджується обґрунтованістю вихідних теоретико-методологічних положень, використанням надійних і валідних діагностичних методик, репрезентативністю вибірки і коректним застосуванням методів математичної статистики, що забезпечують надійність й вірогідність отриманих результатів дослідження. Реалізація мети й завдань дослідження здійснювалася шляхом комплексного використання загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання.

Наукова новизна, теоретичне та практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що у комплексі вони вирішують актуальне наукове завдання щодо дослідження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності та технологій його збереження.

Результати дослідження, отримані Куровою А.В., можна використовувати при проведенні системних досліджень психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності; визначенні провідних стратегій збереження психологічного здоров'я молоді та їх використання у психологічній, педагогічній, медичній практиці з метою покращення якості життя та розвитку здатності молодих людей до прийняття рішення й обрання оптимальних стратегій поведінки в умовах невизначеності, спрямованих на збереження та підтримку належного рівня психологічного здоров'я, просоціальної активності.

Основні положення й висновки дисертаційної роботи представлені у 47 публікацій авторки, з яких 1 одноосібна монографія, 25 статей у

наукометричних фахових виданнях із психології (з них 3 статті проіндексовані у наукометричній базі Scopus та 2 статті – у наукометричній базі Web of Science Core Collection), 21 публікація – у збірниках матеріалів міжнародних науково-практичних конференцій.

У цілому представлена до захисту дисертаційна робота є завершеним, обґрунтованим дослідженням, яке виконане на високому теоретико-методологічному рівні.

Водночас, вважаємо за потрібне зробити певні зауваження та пропозиції:

1. На наш погляд, здійснивши теоретичний аналіз змістовних аспектів категорії «психологічне здоров'я» й виокремивши основні напрямки її трактування, дисертантка доволі поверхово характеризує оптимізм, як предиктор психологічного здоров'я в умовах невизначеності, що не дозволяє цілісно простежити авторську позицію.

2. Досліджуючи різні аспекти психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності, авторка розглядає вікові підгрупи 19-23 та 24-30 років, на нашу думку, потребує додаткового пояснення, чому саме обрано окремі роки, а не повні етапи розвитку самосвідомості особистості.

3. Висновки до більшості підрозділів оформлені авторкою не як стисла констатація виявленої закономірності і встановленого факту, а як повідомлення про певний етап виконаної роботи. Необхідно більш детально обґрунтовувати об'єктивність виявлення тенденцій та результатів дослідження.

4. Позитивно оцінюючи роботу дисертантки щодо ґрунтовного аналізу особливостей психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності, зауважимо, що поза її увагою залишилася низка питань, наприклад, вплив особливостей самооцінки, рівня домагань на стратегії збереження психологічного здоров'я тощо.

Висловлені зауваження та пропозиції носять в основному рекомендаційний характер. Вони не знижують загальної високої оцінки наукової роботи, яка є цілісним, закінченим дослідженням достатньо важливої та актуальної проблеми соціальної психології та психології соціальної роботи.

Реферат Курової А.В. повністю відображає концепцію та основні методологічні позиції дисертації. Наведені у рефераті наукові положення й висновки цілком розриті та обґрунтовані у тексті дисертації.

Отже, дисертація Курової А.В. «Психологічне здоров'я молоді в умовах невизначеності та технології його збереження» виконана на високому теоретико-методологічному рівні, є самостійним, логічним, завершеним дослідженням, яке відповідає вимогам пп. 7, 8, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 1197 від 17.11.2021 р., а Курова Анастасія Володимирівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора психологічних наук (доктора наук) зі спеціальності 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, доцент,
завідувачка загальноузівської кафедри
фізичного виховання, спорту і здоров'я людини
Таврійського національного університету

імені В.І. Вернадського

Н.А. Добровольська

Підпис	<i>Н.А. Добровольська</i>
ЗАСВІДЧУЮ	<i>Михайло Ванчук</i>
Начальник ВК	<i>Михайло Ванчук</i>
« 20 »	10 20 23 р.

Т. В. о. ректора Таврійського
національного університету
імені В.І. Вернадського

В.С. Ноженко